

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Katedra muzeológie

**Súčasný stav riešenia problematiky debarierizácie múzeí
na Slovensku.**

Tomáš Demian

Nemocničná 1948/49

Dolný Kubín

026 01

SK.

Úvod.

Aktuálna klíma v múzejnej obci zodpovedá zvyšujúcej sa snahe dosiahnuť vytvorenie „ideálnych“ priestorových podmienok. „Ideálne“ podmienky spočívajú v dostupnosti múzeí pre návštevníkov, ktorí z hľadiska docielenia kultúrnej demokracie majú svoje osobitné potreby. Ide o zdravotne postihnutých návštevníkov. Ambíciou predloženého článku je na základe zozbieraných materiálov a poznatkov spracovať otázku dostupnosti múzeí, ako i deklarovať mieru sprístupnenia múzejných objektov. Na Slovensku od roku 1990 silnejú snahy o sprístupňovanie múzeí a kultúrnych pamiatok aj pre zdravotne postihnutých návštevníkov. Svedčia o tom rozmanité aktivity vyvíjané za účelom odstraňovania bariér v integrácii zdravotne znevýhodnených jedincov. Možno konštatovať, že riešenie uvedenej oblasti sa nezaobíde bez vzájomnej solidarity, ochoty a snahy pomôcť zdravotne postihnutým zaradiť sa do každodenného života.

1. Teoretické východiská sprístupňovania múzeí na Slovensku.

Múzeá sú zdrojmi informácií, ktoré ďalej prezentujú poznatky smerom k návštevníkovi prostredníctvom múzejných výstav, prezentujú autentické predmety. Múzeum má aj svoju špecifickú vzdelávaciu funkciu. Vo svojej podstate sa odlišuje od ostatných vzdelávacích foriem, vo svojom múzejnom vzdelávaní vychádza zo svojich vlastných predpokladov a podmienok, ktoré patria len k muzeálnemu kontextu a sleduje špecifické ciele. Múzeum v prvom rade nie je miestom získavania poznatkov, ale miestom porozumenia. Múzeum ako médium ponúka jedinečnú príležitosť urobiť z fyziologického procesu zrakového vnímania komplexný zážitok porozumievajúceho pozerania tým, že umožňuje stretnúť autentické dokumenty za predpokladu ochoty adresáta. Jeho hlavným znakom je, že nevzdeláva, ale že vzdelanie umožňuje.¹

V súčasnosti sa väčšina múzeí na Slovensku nachádza v historických objektoch rôznej veľkosti, kvality a významu z hľadiska umelecko-historického a pamiatkového. Veľké percento objektov je zapísané aj v Ústrednom zozname pamiatkového fondu hrady, zámky, kaštiele, mestské paláce, historické radnice, technické pamiatky, objekty ľudového staviteľstva. Ide o takmer tisíc objektov, kde sa nachádzajú expozičné, výstavné, pracovné

¹ WAIDACHER, Friedrich. Príručka všeobecnej muzeológie. Bratislava: SNM, 1999, s. 135 – 136. ISBN 80-8060-015-5.

a deponárne priestory. Múzeá ponúkajú percipientom približne päťsto verejnosti prístupných expozícií. Patria sem hradné a zámocké expozície so zachovaným pôvodným historickým mobiliárom, múzeá ľudovej architektúry v prírode, archeologické lokality v podobe múzejných expozícií, objekty ľudového staviteľstva, ako i vlastivedné, špecializované a memoriálne expozície.²

Vzhľadom na dôležitú funkciu múzeí v spoločnosti, ako uchovávateľov a distribútorov kultúrneho odkazu je nevyhnutné aby sa na ich ponuke mohol podieľať každý záujemca. Je povinnosťou kultúrnej politiky vytvárať podmienky pre neustále zvyšovanie fyzickej, ako i psychickej dostupnosti múzeí. Väčšina múzejných priestorov je pre bežného zdravého návštevníka fyzicky dostupná. Zložitejšia situácia nastáva ak o návštevu múzea prejaví záujem návštevník s poruchou pohyblivosti či orientácie. V oboch prípadoch zdravotného postihnutia možno konštatovať, že len málo slovenských múzeí disponuje predpokladmi pre prijatie návštevníkov so špeciálnymi potrebami. Zásadnú bariéru predstavuje nedostatočné technické vybavenie objektov.

Sprístupňovanie múzeí rezonuje v slovenskom múzejníctve čoraz častejšie. V súčasnosti možno konštatovať zvýšenú snahu o riešenie v uvedenej oblasti. Za týmto účelom sa realizujú semináre, prednášky a školenia, novelizujú sa zákony či vyhlášky, vznikajú národné programy rozvoja životných podmienok a prímajú sa pravidlá, medzinárodné dohovory a odporúčania. Sprístupňovanie múzeí v podobe špecializovaných výstav určených návštevníkom so zrakovým postihnutím a zabezpečenie bezbariérového prístupu pre telesne postihnutých návštevníkov sa stáva otázkou prestíže zo strany samotných múzeí. Táto prestíž je ovplyvnená výškou rozpočtu konkrétneho múzea, ktoré vo svojich plánoch počíta s vybavením a zabezpečením svojich priestorov pre potreby nevidiacich a telesne postihnutých. Jednotlivé múzeá vyvíjajú snahu uvedeným potrebám vyhovieť prispôbovaním už existujúcich expozícií a výstav, ako i debarierizovaním týchto priestorov pomocou im dostupných prostriedkov.³

Napriek skutočnosti, že počet zdravotne postihnutých návštevníkov je v porovnaní s ostatným publikom nízky je nevyhnutné, aby s nimi múzeá počítali za účelom participácie na integrácii. Ide o vytváranie rovnakých príležitostí a možností pre osoby so zdravotným postihnutím. Tak, ako sa zdravotne postihnutý pomocou rôznych prístrojov, nástrojov

² Súborná správa o analýze súčasného stavu evidencie, ochrany a sprístupňovania zbierkových fondov a expozícií múzeí a galérií v Slovenskej republike za roky 2004 – 2006. Dostupné na internete: [www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/muzea-a-galerie/dokumenty/analiza-sucasneho-stavu-evidencie,\[2..3.2009\]](http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/muzea-a-galerie/dokumenty/analiza-sucasneho-stavu-evidencie,[2..3.2009]).

³ KINCEL, Tomáš. Metodika a princípy práce so zrakovo postihnutými návštevníkmi múzeí. Diplomová práca. Nitra, 2008, s. 19.

a mechanických či elektrických zariadení prispôsobujú svojmu okoliu, tak by sa im aj okolie malo prispôbiť v čo možno najvyššej miere. Ľudia so zdravotným postihnutím patria aj na Slovensku k ohrozeným skupinám obyvateľstva. Čelia hrozbe vyčleňovania zo spoločenského a kultúrneho života. Tradičná výstavba, ekonomické a sociálne inštitúcie boli z architektonického hľadiska projektované podľa zaužívaných štandardných noriem a nepočítali s potrebami osôb s rôznym zdravotným postihnutím. Z uvedeného dôvodu prišlo k ich vyčleneniu zo spoločenského života.⁴

Na Slovensku sa v rámci sprístupňovania múzeí a galérií pre zdravotne postihnutých návštevníkov schválil dokument pod názvom „Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života“ (ďalej len Národný program)⁵. Vláda slovenskej republiky dokument prijala na svojom zasadnutí dňa 27. júna 2001 uznesením č. 590/2001. Tento program a jeho spracovanie vychádza z dokumentu „Štandardné pravidlá na vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím“, ktorý prijala valné zhromaždenie OSN dňa 20. decembra 1993. „Štandardné pravidlá“ sa skladajú z preambuly a zo štyroch častí, ktoré obsahujú dohromady dvadsaťdva uznaných pravidiel.⁶

- V preambule sa signatárske štáty zaväzujú vykonávať spoločnú i samostatnú činnosť v spolupráci s OSN na zvýšenie štandardu života, plnej zamestnanosti a zlepšenie podmienok pre ekonomický a sociálny pokrok a rozvoj. Zároveň sa zaväzujú prihliadať pri svojej činnosti na deklaráciu práv zdravotne postihnutých osôb a ďalšie závažné dokumenty. „Národný program“ sa považuje za systémový krok smerujúci k vytvoreniu procesu postupného koncepčného riešenia všetkých závažných problémov života občanov so zdravotným postihnutím. Cieľom „Národného programu“ rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života je vytváranie rovnakých príležitostí a integrácia občanov so zdravotným postihnutím do života spoločnosti v zmysle odporúčaní vyššie uvedeného dokumentu Organizácie spojených národov.⁷

⁴ Sociálne problémy zdravotne handicapovaných, nástroje a trendy sociálnej pomoci. Dostupné na internete:

<http://www.google.sk/search?hl=sk&q=Soci%C3%A1lne+probl%C3%A9my+zdravotne+handicapovan%C3%B4dch&btnG=H%C4%BEada%C5%A5&meta=cr%3DcountrySK>, [2.3. 2009].

⁵ Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života. Dostupné na internete: <http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=799>, [4.3. 2009].

⁶ Štandardné pravidlá na vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím. Dostupné na internete: www.inclusion-europe.org/main.php?lang=SK&level=1&s=173&mode=nav2&n1=309&n2=340, [6.3. 2009].

⁷ Národný program rozvoja životných podmienok, ref. 5, s. 4.

- Jedným z cieľov úplnej integrácie občanov so zdravotným postihnutím v zmysle Štandardných pravidiel ako aj „Národného programu“ je prístupnosť. V znení pravidla číslo päť by jednotlivé štáty mali uznať celkový význam prístupnosti v procese vytvárania rovnakých príležitostí vo všetkých spoločenských oblastiach. Pre prospech osôb so zdravotným postihnutím bez rozdielu by štáty mali podniknúť kroky, ktoré by viedli k sprístupneniu fyzického prostredia, ako i opatrenia na sprístupnenie informácií a ľahšie dorozumievanie.⁸ V súvislosti s plnením Národného programu možno konštatovať, že od jeho schválenia sa situácia zlepšuje a prijali sa aj opatrenia vyplývajúce z tohto programu. Patria sem:

- Vyhláška Ministerstva životného prostredia slovenskej republiky o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, ktorá nahradila v súčasnosti platnú vyhlášku 192/1994 Z.z. o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu,
 - Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR vo svojej smernici 4/2001 čl. 4 ods.1 písm. h) upravilo požiadavku výstavby bezbariérových bytov zo strany miest a obcí,
 - realizácia uznesenia vlády SR č. 799/1997 Z.z. v oblasti úprav dostupnosti škôl pre integrované vzdelávanie detí a mládeže so zdravotným postihnutím, nárast škôl upravených pre potreby integrovaného vzdelávania,
 - v rámci mestskej hromadnej dopravy sa pomaly začínajú zavádzať nízkopodlažné autobusy (napr. Bratislava, Prešov, Žilina, Banská Bystrica),
 - Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny slovenskej republiky a Ministerstvo kultúry slovenskej republiky v rámci dotačnej politiky prispieva na vydávanie špeciálnych časopisov občianskym združeniam občanov so zdravotným postihnutím, ako aj na vydávanie špeciálnej tlače a časopisov v bodovom písme a zvukovej verzii pre občanov so zrakovým postihnutím.⁹
- Napriek deklarovaniu „Národného programu“ existujú oblasti v ktorých sa jeho uplatňovanie uskutočňuje iba pomaly alebo vôbec. Potrebu implementácie dokumentov „Národný program“ a „Štandardné pravidlá“ do múzejnej praxe zdôraznila riaditeľka sekretariátu Rady vlády slovenskej republiky pre problematiku občanov so zdravotným postihnutím Ministerstva sociálnych vecí a rodiny PhDr. Mária Košútová¹⁰. Ochotu zaoberať sa riešením

⁸ Štandardné pravidlá, ref. 6, s. 3.

⁹ Národný program rozvoja životných podmienok, ref. 5, s. 4.

¹⁰ KOŠÚTOVÁ, Mária. Referát zo semináru „Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím“. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 4–5.

problematiky sprístupňovania múzeí deklarovali dňa 11. septembra 2002 v Bratislave Ministerstvo kultúry – sekcia kultúrneho dedičstva a Slovenské národné múzeum na spoločnom stretnutí pod názvom Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím.¹¹

Cieľom uvedeného seminára bolo rozpracovanie teoretických i praktických otázok fyzickej dostupnosti múzeí, galérií, knižníc, národných kultúrnych pamiatok, kultúrnych pamiatok a iných kultúrnych ustanovizní, pre občanov so špecifickými potrebami. Medzi nich patria návštevníci s telesným postihnutým, občanom s poruchami orientácie, ale aj občanom s poruchami sluchu.¹²

Ministerstvo kultúry slovenskej republiky v spolupráci so združeniami zdravotne postihnutých sa zaviazalo naplniť literu daných dokumentov v nasledujúcich desiatich rokoch. Cieľom bolo vypracovať program expozícií a výstav v múzeách, ktoré by podľa záujmu občanov so zrakovým postihnutím boli prístupné hmatom. Materiál pre realizáciu daného zámeru schválila Rada vlády Slovenskej republiky na svojom zasadnutí dňa 19. februára 2002. Zároveň Rada vlády rozšírila cieľovú skupinu o telesne a sluchovo postihnutých návštevníkov. Vypracovaním prehľadu o prístupnosti múzeí pre telesne a sluchovo postihnutých návštevníkov, bolo poverené Ministerstvom kultúry. Uvedené údaje s aktuálnymi ponukami výstav a expozícií múzeí následne zverejnený na internetovej stránke Ministerstva kultúry a poskytnutý združeniam zdravotne postihnutých občanov ako i tlači z dôvodu zabezpečenia informovanosti pre potencionálnych návštevníkov.¹³

Zástupca Ministerstva kultúry slovenskej republiky Milan Gacík vyzdvihol význam kultúrnych inštitúcií, ako významné obohatenie života zdravotne postihnutých občanov, rozvíjajúcich ich kultúrnu a vzdelanostnú úroveň. Sprostredkovanie kvalitného zážitku možno docieľiť prostredníctvom lektorských výkladov, akustických vnemov a spoločnej komunikácie.¹⁴ Ako najhlavnejší zmyslový prostriedok nevidiacich pri vnímaní expozícií a výstav múzeí je hmat, ktorý im umožňuje oboznámiť sa s ponúknutou problematikou tej ktorej expozície a výstavy. Popri hmate ako prostriedok vnímania nevidiacim slúži aj sluch

¹¹ Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Dostupné na internete: [www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/88A52CED1A1F94C9C125721B0035D50B/\\$FILE/vlastn](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/88A52CED1A1F94C9C125721B0035D50B/$FILE/vlastn) [7.3. 2009]

¹² Na realizácii seminára spolupracovali Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny, Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, Zväz telesne postihnutých Slovenska, Zväz sluchovo postihnutých Slovenska, Múzeum vo Sv. Antone, Banské múzeum Banská Štiavnica, Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici – Literárno hudobné múzeum.

¹³ GACÍK, Milan. Prístupnosť expozícií a výstav pre občanov so zdravotným postihnutím. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 6 – 8.

¹⁴ GACÍK, ref. 13, s. 6.

a čuch. Pre slabozrakých sú vhodné zväčšené prípadne schematicky vyobrazené prezentované predmety – exponáty. Z uvedeného dôvodu je pre nevidiacich a slabozrakých dôležité oboznámiť sa s exponátmi prostredníctvom hmatu, sluchu či čuchu. Zámerom je doceliť objektívne predstavy o kultúrnom dedičstve. Ministerstvo kultúry slovenskej republiky prezentovalo percipientom tri výstavy so zameraním na zrakovo postihnutého návštevníka.

- výstava „Egypt dotykom“ zapožičaná Náprstkovým múzeom v Prahe,
- výstava minerálov a paleontologických nálezov v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave,
- výstava paleontologických nálezov vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach.¹⁵

V súčasnosti môžeme konštatovať, že po realizácii týchto uvedených výstav sa expozičná a výstavná činnosť slovenských múzeí so zameraním na zrakovo postihnutého návštevníka zintenzívnila. Medzi uvedené aktivity patrili:

- výstava „Zbrane, strelci a puškárske remeslo“ pripravená Spišským múzeom v Levoči,
- výstava „Život Dotykmi – Spoznajme svet nevidiacich“ realizovanú študentmi UKF katedry Muzeológie v Nitre,
- výstava „Najstaršie dejiny Slovenska“ – novo otvorená stála expozícia Archeologického múzea Slovenské národné múzeum.

Väčšina expozícií a výstav múzeí nie je prispôsobená pre potreby nevidiacich a slabozrakých. Napriek neuspokojivej situácii pribúdajú múzeá, ktoré týmto návštevníkom ochotne umožnia si ich vystavené predmety do istej miery „prezrieť“ hmatom. Absencia popisiek v Braillovom písme je často kompenzovaná odborným lektorským výkladom viac či menej prispôbeným pre špecifickosť návštevníkov. Ako deštruktívnym sa v tomto ohľade javí znenie zákona 115/1998 Z.z. o múzeách a galériách, z ktorého v rámci jeho podstaty a významu o ochrane kultúrneho dedičstva vyplýva chrániť zbierkový fond múzejnej a galerijnej hodnoty pred krádežou, poškodením, živelnou pohromou či iným znehodnotením a z toho pochopiteľne vyplývajúci zákaz dotýkania sa predmetov.¹⁶

Na stretnutí o sprístupňovaní expozícií a výstav múzeí odznela aj kritika, že v dobe jeho konania (dňa 11.9. 2002) neexistovala na Slovensku žiadna stála expozícia určená konkrétne pre potreby nevidiacich a slabozrakých občanov. V súčasnosti je už sprístupnená stála expozícia SNM Archeologického múzea Najstaršie dejiny Slovenska, na Žižkovej ulici

¹⁵ GACÍK, ref. 13, s. 7.

¹⁶ Zákon č. 115/1998 Z.z. O múzeách a galériách. Dostupný na internete: <http://www.zbierka.sk>, [7.3. 2009].

v Bratislave.¹⁷ Ako kompenzáciu špecializovaných expozícií a výstav na Slovensku možno vnímať aktivity nasledujúcich múzeí:

- Vlastivedná expozícia Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote,
- Múzeum slovenskej dediny Slovenského národného múzea – Etnografické múzeum v Martine,
- expozícia „Vývin hračiek na Slovensku“ a „Divadelné bábky“ v Múzeu bábkarských kultúr a hračiek v Modrom Kameni,
- Dom Majstra Pavla SNM – Spišského múzea v Levoči,
- Múzeum dopravy v Bratislave Slovenského technického múzea,
- Múzeum špeciálneho školstva v Levoči pripravuje pravidelné výstavy a ďalšie.

Dané aktivity múzeí nahrádzajú priame prispôbenie nevidiacim a slabozrakým návštevníkom pomocou vhodne vybraných exponátov s možnosťou dotýkania.¹⁸

Veľká časť múzeí na Slovensku sídli v priestoroch historických budov ako sú hrady, zámky, kaštiele a podobne vyhlásených za národné kultúrne a kultúrne pamiatky. Uvedená skutočnosť predznamenáva určitú fyzickú náročnosť z hľadiska architektonickej dostupnosti. Dané objekty z pravidla mávajú viacero stupňov obťažnosti ich prístupu a preto je náročné vyjadriť dostupnosť jednotlivých expozičných a výstavných priestorov pre návštevníkov s obmedzenou možnosťou pohybu. V záujme reálneho vyjadrenia prístupnosti múzeí ich môžeme rozdeliť podľa prístupnosti na objekty:

- čiastočne prístupné – bezprostredná dostupnosť niektorých priestorov pre vozíčkarov, prípadne i ďalších návštevníkov s individuálnou pomocou (vo viacerých priestoroch ide o prekonanie nenáročnej prekážky – prahy, schody),
- objekty v ktorých nie je bezbariérový prístup – objekty nie sú prístupné pre vozíčkarov, priestory sú rôzneho stupňa dostupnosti, niektoré s individuálnou pomocou,
- objekty neprístupné – vysoko náročná dostupnosť, väčšinou s vylúčením bezbariérových úprav (napr. hrady Strečno, Ľubovňa, Spišský hrad – náročnosť i pre nie zdravotne postihnutého návštevníka).¹⁹

Pozitívne je zistenie, že múzeá vo svojich plánoch počítajú s riešením prístupnosti a realizáciou bezbariérových úprav. Vzhľadom na to, že charakter historických objektov, ktoré sú pod pamiatkovou ochranou, nie vždy umožňuje stavebné zásahy, ostáva vybudovanie

¹⁷ Na neexistenciu stálych expozícií určených skupine zrakovo postihnutých návštevníkov poukázal PhDr. Milan Gacík štátny tajomník Ministerstva kultúry.

¹⁸ GACÍK, ref. 13, s. 7.

¹⁹ GACÍK, ref. 13, s. 8.

bezbariérových prístupov nereálne. Ochota múzeí v zmysle zlepšovania prístupnosti pre zdravotne postihnutých návštevníkov v posledných rokoch stále narastá. Sprístupnenie niektorých ťažko fyzicky dostupných múzeí či pamiatok možno docieľiť prostredníctvom aj záznamovej techniky či pomocou počítačovej 3D grafiky. (riešenie Spišského múzea v Levoči, príprava videoprojekcie v Ľubovnianskom múzeu v Starej Ľubovni).²⁰

2. Odporúčania Organizácií Zastupujúcich skupinu telesne postihnutých návštevníkov.

Ako efektívne a prínosné možno označiť návrhy združení zdravotne postihnutých, ktorý vystúpili s konkrétnymi odporúčaniami a návrhmi pre potreby realizácie expozícií a výstav. Za Úniu nevidiacich a slabozrakých Slovenska (ďalej len UNSS) predniesol príspevok „Význam a potreba sprístupňovania múzeí a výstav nevidiacim a slabozrakým občanom“ predseda UNSS Branislav Mamojka. Upozornil na skutočnosti, že väčšinu informácií a poznatkov človek zo svojho okolia získava zrakom, prostredníctvom zrakových vnemov. Nevidiacim ľuďom zrak nahrádzajú ostatné zmysly, ako je hmat, sluch, čuch a chuť. Jedným zo zdrojov informácií sú aj múzeá a ich expozície a výstavy, no nie vždy z hľadiska ochrany kultúrneho dedičstva sú znevýhodnenému návštevníkovi dostupné. Napriek potreba osobného kontaktu s exponátom prostredníctvom hmatu je snaha o zabezpečenie dostupnosti expozícií a výstav zo strany múzeí na vzostupe. Ako medzník vyvrcholenia tejto snahy je vnímané presadenie úloh „Národného programu, rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života“.²¹

Cieľom múzejnej prezentácie pre nevidiacich a slabozrakých je umožniť percipientom, oboznámiť sa s obsahom expozícií a výstavy ako i múzeí prostredníctvom vlastných vnemov v podobe hmatu, sluchu a v prípade slabozrakých občanov formou zväčšeného alebo aspoň schematickeho zobrazenia vybraných exponátov a modelov. Modifikovaný by mal byť i výklad lektora v rámci efektívneho sprostredkovania sa vyžaduje i modifikovaný výklad lektora. Každú návštevu nevidiaceho či slabozrakého návštevníka možno považovať za významné obohatenie ich kultúrneho života. Branislav Mamojka konštatoval napredovanie

²⁰ GACÍK, ref. 13, s. 8.

²¹ MAMOJKA, Branislav. Význam a potreba sprístupňovania múzeí a výstav nevidiacim a slabozrakým občanom. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 25 – 27.

v oblasti debarierizácie múzeí. Kladne hodnotil najmä aktivity SNM, aj výstavu „Neviditeľná architektúra v galérii SAS. Zároveň vyzdvihol snahu niektorých múzeí o reínštalovanie expozícií s prihliadnutím na špecifické potreby handicapovaných návštevníkov. Predseda UNSS zdôraznil, že pre zahraničné múzeá je zohľadňovanie takýchto potrieb samozrejmosťou. Ako príklad uviedol Pergamon múzeum v Berlíne so stálou expozíciou starovekého umenia určená pre nevidiacich a unikátne múzeum pre nevidiacich v španielskom Madride zriadené španielskou organizáciou nevidiacich ONCE s modelmi španielskej architektúry. Branislav Mamojka ako reprezentant UNSS deklaroval ochotu organizácie podieľať sa na realizácii výstav a expozícií ako odborného poradcu múzeám, ktoré by chceli zriadiť expozíciu či výstavu pre zrakovo postihnutých návštevníkov.²²

Po vybratí vhodnej témy je ďalšou fázou prípravy výstavy pre nevidiacich a slabozrakých zabezpečenie niektorých technických princípov špecifickými opatreniami. Vladimír Cintula z UNSS uviedol názor, že na ich realizáciu nie sú potrebné žiadne, popri prípade minimálne finančné prostriedky.²³ Uspokojovanie potrieb nevidiacich návštevníkov si vyžaduje zvýšené nároky pri inštalovaní výstavného priestoru tak, aby potreba vizuálneho vnímania vystavených predmetov bola čo najmenšia a možnosť dotknúť sa predmetu v tomto prípade zohrávala bez akéhokoľvek obmedzenia prvé miesto. Na to aby sa nevidiaci, ale aj slabozraký, dostal bezpečne k vystavenému predmetu, je nutné, aby zo strany múzea bol zabezpečený v celom rozsahu expozície a výstavy bezbariérový prístup pre samostatný pohyb aj bez asistencie druhej osoby. Jednou z foriem je po obvode dlhého stola umiestniť vystavované predmety, pričom hrana stola u nevidiaceho predstavuje vodiacu líniu od predmetu k predmetu. Ak v dôsledku rôznych okolností nie je možné použiť takéto usporiadanie vystavovaných predmetov je možné použitie vodiacej línie v podobe koberca, ktorý prevedie návštevníka expozíciou. Obzvlášť praktickým sprievodcom po expozícií či výstave je použitie audiotextových nahrávok v podobe audioguidoch.²⁴

K príprave popisiek pre nevidiacich v Braillovom písme sa viaže ďalší technický princíp. Je potrebné dodržiavať určité zásady, nakoľko Braillovo písmo má svoje stanovené štandardy. Ide najmä o predpísaný rozmer, ktorý nie je možné nijakým spôsobom upravovať a prispôbovať. Popisky písané Braillovým písmom sa umiestňujú vždy v horizontálnej rovine v žiadnom prípade vertikálne. Ak si to poloha exponátu vyžaduje môžeme popisky

²² MAMOJKA, ref. 21, s. 27.

²³ CINTULA, Vladimír. Technické princípy sprístupňovania múzejných expozícií a výstav z hľadiska zrakovo postihnutých občanov. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 28 – 29.

²⁴ Audioguidy ako prvé pre zrakovo postihnutých návštevníkov zaviedlo SNM Archeologické múzeum v rámci stálej expozície „Najstaršie dejiny Slovenska“.

umiestniť aj na šikmú plochu. Je dôležité zabezpečiť ľahkú dostupnosť sprievodného textu a umiestniť ich v bezprostrednej blízkosti exponátu. Z praktického hľadiska sa popisky v Braillovom písme vyhotovujú z odolnej plastovej fólie. Za komplexnejšiu formu informácie pre nevidiaceho návštevníka o výstave sa považuje katalóg výstavy v Braillovom písme s reliéfnym vyobrazením vystavovaných predmetov.²⁵

Pre obavy z možného poškodenia predmetu, je možné autentický exponát nahradiť jeho kópiou alebo maketou pri rozmernejších exponátoch. Z dôvodu finančnej náročnosti pre nevidiacich dokonale svojmu účelu postačí kópia poprípade kópie najreprezentatívnejších exponátov predstavovanej expozície. Splnením uvedených technických princípov sprístupnenia múzejnej expozície a výstavy je možné nevidiacim a slabozrakým návštevníkom vo veľkej miere sprostredkovať predstavu o vystavovaných predmetoch.²⁶

Podľa Zuzany Tóthovej nevidiaci návštevník je znevýhodnený najmä v nasledujúcich dvoch rovinách:

- pohyb a orientácia neznámom prostredí,
- získavane informácií.²⁷

Dané problémy je nutné zohľadniť pri každej pripravovanej expozícii či výstavy určenej pre zrakovo postihnutého percipienta. Za predpokladu, že múzeum má zvolenú tému pre expozíciu či výstavu, ktorú chce prezentovať zrakovo postihnutému návštevníkovi a má zabezpečené technické princípy realizácie je potrebné aby pracovník múzea ovládal základné techniky pri sprevádzaní. Za týmto účelom vyškolila UNSS inštruktorov, ktorí sú schopní sprostredkovať kurzy sprevádzania a komunikácie so zrakovo postihnutým návštevníkom pre pracovníkov múzeí. Cieľom kurzov je predísť pocitu neistoty pracovníkov múzeí v kontakte s handicapovaným návštevníkom, ako i zvyšovanie kompetencie lektorov. Pracovníci múzeí by mali ovládať nasledovné oblasti:

- základy sprevádzania zrakovo postihnutých,
- špecifiká v komunikácii so zrakovo postihnutými.²⁸

Problematika sprevádzania zahŕňa:

- nadviazanie kontaktu so zrakovo postihnutým návštevníkom,
- vodenie nevidiaceho - prvý vždy musí ísť sprievodca asi ½ kroka pred zrakovo

²⁵ CINTULA, ref. 23, s. 29.

²⁶ CINTULA, ref. 23, s. 29.

²⁷ TÓTHOVÁ, Zuzana. Potrebné znalosti a školenia pracovníkov múzeí. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 30 – 31.

²⁸ TÓTHOVÁ, ref. 27, s. 30.

postihnutým, pracovník múzea prechádza prvý dvere alebo zúžený priestor pričom sa ho nevidiaca osoba drží za lakeť, zrakovo postihnutý človek na nikdy netlačí pred sebou,

- sprevádzanie zrakovo postihnutého schodiskom,
- ponúkanie stoličky.

Pri komunikácii so zrakovo postihnutým návštevníkom je nutné dodržiavať nasledujúce zásady:

- pri oslovení zrakovo postihnutého sa ho môžeme dotknúť, aby vedel že slová sú adresované jemu,
- otázky pre zrakovo postihnutého návštevníka adresujeme priamo jemu nie sprievodcovi,
- pri vysvetľovaní by sme nemali používať slová ako „tu a tam“ nakoľko tieto vyjadrenia neposkytujú zrakovo postihnutému človeku dostatočné informácie, vyjadrujeme sa presne napr.: „Pred vami vpravo na stene vo výške vašich ramien je...“
- môže používať slová ako „vidieť, pozrieť sa“ ktoré pre zrakovo postihnutého človeka znamenajú to isté ako „všimnúť si, dotknúť sa“,
- nespoliehame sa na gestá, ktoré pre zrakovo postihnutého nemajú žiadnu výpovednú hodnotu,
- keď sa od nevidiaceho chceme vzdialiť je potrebné ho o tom informovať a upozorniť ho pri návrate k nemu,
- zrakovo postihnutému človeku poskytujeme dostatok informácií o dianí v priestore v primeranom množstve. Nadbytočné hovorenie môže pôsobiť nevhodne.²⁹

Pracovník múzea by mal zároveň vedieť:

- poskytnúť pomoc pri podpisovaní, napr. knihy návštev – že stačí položiť ukazovák zrakovo postihnutej osoby na miesto, kam sa má podpísať,
- pomôcť pri platení, ak je to potrebné, napr. pri kupovaní vstupenky do múzea,
- niektorí zrakovo postihnutí ľudia vlastnia vodiaceho psa, ktorého hlavnou úlohou je bezpečne viesť svojho pána. Každý vodiaci pes má služobný preukaz so svojimi právami, má povolený vstup do obchodov, nemocníc a iných verejných miest, pričom nemusí nosiť košík, aby svojmu pánovi mohol podať spadnuté predmety.³⁰

Tak ako v prípade nevidiacich a slabozrakých aj v otázke iných postihnutí sa začali vyvíjať snahy smerujúce k skvalitneniu života znevýhodnených jedincov. Ako som už uviedli integrácii majú napomáhať dokumenty „Štandardné pravidlá na vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím“ a „Národný program rozvoja životných

²⁹ TÓTHOVÁ, ref. 27, s. 31.

³⁰ TÓTHOVÁ, ref. 27, s. 31.

podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života“. Pre dosiahnutie stanovených zámerov sa pristúpilo k novelizovaniu niektorých vyhlášok stavebného zákona. Konkrétne sa novelizovala vyhláška č. 192/1994 Z.z. vyhláškou č. 532/2002 Z.z. Touto novelizáciou sa zabezpečili podmienky pre debarierizáciu už existujúcich a debarierizáciu plánovaných budov.³¹

Podľa Viliama Franka zo Zväzu telesne postihnutých Slovenska je pri odstraňovaní architektonických bariér je potrebné zabezpečiť:

- Stavbu všetkých nových budov bez bariér, vrátane architektonických bariér múzejných expozícií a vystav,
- Odstraňovanie prítomných bariér vrátane architektonických bariér múzejných expozícií a výstav, to je opäť záležitosť dlhodobá a nákladná z hľadiska zložitosti a nákladnosti úprav.³²

3. Programy múzeí pre zdravotne postihnutého návštevníka.

Medzi múzeá vykazujúce zvýšenú aktivitu v snahe o prekonávanie a odstraňovanie bariér rozhodne patrí múzeum vo Sv. Antone. Imobilným návštevníkom je umožnené vo veľkej miere navštíviť priestory múzea. Pracovníci pomáhajú pri prenášaní návštevníkov cez schody a v priestoroch múzea disponujú dvoma ortopedickými vozíkmi, za účelom zapožičania. Múzeum aktívne spolupracuje s Ústavom pre telesne postihnuté deti v Novej Bani – Hrabínách. Spoločne pripravili dva projekty ktoré sa viažu k problematike ochrany prírody, či drogovu závislých. Prvý takýto projekt bol „Príbeh o Zemi a človeku“ tematicky zameraný na ochranu prírody. Pri slávnostnom otvorení sa využila inscenačná metóda, ktorú stvárnilo postihnuté deti na vernisáži, ako divadlo na nádvorí kaštieľa a bolo prepojením prezentačných foriem.

Deti vytvorili z rôznych materiálov napríklad z papiera, prírodnín a textilu exponáty stvárnajúce prírodu a prezentované v rámci spomínaného projektu. Súčasťou bola aj anketa, katalóg s krížovkou, ceny pre lúštitel'ov, veľký obraz „Príbeh o Zemi a človeku“ ako aj

³¹ FRANKO, Viliam. Architektonické bariéry múzejných expozícií a výstav ako sa s nimi vyrovnáť. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 32 – 34.

³² FRANKO, ref. 31, s. 33.

tvorivá dielňa. Výstava zaznamenala pozitívne hodnotenie a vysokú návštevnosť zo strany postihnutých, ale i zdravých návštevníkov a mala aj dobrú podporu v masmédiách. Projekt „Nejde o to“ zameraný na prevenciu drogovej závislosti. Tu telesne postihnuté deti z hrabín vytvorili figúrky maximálne závislej rodiny a exponáty k danej problematike. Súčasťou výstavy bolo aj divadlo s videozáznamom výpovedí drogovu závislej mládeže. Pre najmenších bola pripravená inscenácia o „Krištofovi a čokoláde“. Pre deti zo základných škôl bolo určené bábkové divadlo o dvoch chlapcoch rôzne reagujúcich na svoju prvú životnú skúsenosť s drogou. Najstarším návštevníkom bol pustený videozáznam s výpoveďami drogovu závislých od 16-22 rokov z oddelenia drogovu závislých psychiatrickej liečebne v Kremnici. Projekt bol realizovaný pod odborným dohľadom Dr. Cupáka z liečebne v Kremnici. Výstavu navštívilo viac ako 120 skupín základných škôl a stretla sa s veľkým ohlasom. Medzi ďalšie aktivity pripravované múzeom vo Sv. Antone s telesne postihnutými deťmi patria „Vianoce pre zvieratká“, kedy deti spolu s pracovníkmi múzea naplňajú krmelce v kaštielnom parku. Telesne postihnutí návštevníci pravidelne navštevujú aj podujatie „Dni Sv. Huberta“.³³

Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici má vo vlastníctve sedem objektov, ktoré sú buď národnou kultúrnou pamiatkou alebo kultúrnou pamiatkou. Napriek tomu, že expozície banského múzea sú umiestnené v pôvodných renesančných a barokových objektoch a sú situované na vyšších poschodiach handicapovaný návštevníci ich s obľubou navštevujú. Medzi priaznivcov múzea patria deti aj dospelí vozičkári, ale aj návštevníci a poruchami zraku. K sprístupnením expozíciám pre zdravotne postihnutých návštevníkov patria Oddelenie geológie, Galéria Jozefa Kollára, Oddelenie banskej techniky a historické expozície. Pre zrakovo postihnutých návštevníkov sú pripravené charakteristické banské predmety, ktoré si môžu prezrieť hmatom a dostanú k nim príslušný lektorský výklad. Na Starom zámku v oddelení histórie si telesne postihnutí návštevníci môžu prezrieť architektúru tejto pamiatky a na prízemí umiestnené expozície. V banskom múzeu v prírode navštevujú povrchovú časť expozície ako aj expozíciu uhoľného baníctva. Slovenské banské múzeum v budúcnosti plánuje realizovať akcie, ktoré by plne vyhovovali postihnutým návštevníkom.

³³ ČÍŽ, Marián. Spolupráca múzea vo Sv. Antone so zdravotne postihnutými občanmi. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 10–12.

Ide o výstavy mineralogické, banskotechnické, ako aj o podujatia, zamerané na jednotlivé remeselnícke činnosti, ako je rezbárstvo, tkanie, výroba fajok a podobne.³⁴

Štátna Vedecká knižnica Literárno – Hudobné múzeum v Banskej Bystrici už tradične spolupracuje so školami pre zdravotne postihnutú mládež. Medzi nich patria študenti z Obchodnej akadémie pre telesne postihnutú mládež zo Slovenskej Ľupče. Pravidelne navštevujú expozíciu „Múzeum – domov múz“, kde si rozvíjajú svoje vedomosti v historickom, hudobnom, literárnom a bábkarskom salóne. Tu sa pri nich lektor zameriava na rozvoj estetického čítania a inšpirovanie detí k vlastnej umeleckej tvorbe a k sebvýjadrovaniu. Na tieto ciele múzeum využíva rôzne vedomostné súťaže, ako obľúbená forma múzejnej komunikácie s návštevníkom. Populárnym projektom je zhudobňovanie básní Mikuláša Kováča. Pre zrakovo postihnutých návštevníkov je v Štátnej Vedeckej knižnici – Literárno Hudobnom múzeu určená expozícia „Ľudové hudobné nástroje na Slovensku“. Nosnú časť expozície tvoria hudobné nástroje, ako sú detské zvukové hračky, húkadlá, rapkáče, frndžadlá, Klepáče ako aj píšťalky, gajdy, heligónky, zvonce, skupinu strunových nástrojov (husle, cimbal, viola, kontrabas, ninera, citara). Nevidiacim a slabozrakým sa tu ponúka možnosť predstaviť tieto nástroje prostredníctvom zvuku. Vybrané druhy nástrojov si návštevník môže prezrieť aj hmatom. K dispozícii sú aj zvukové nahrávky jednotlivých nástrojov doplnené vhodným lektorským výkladom. Priestory expozície Štátnej Vedeckej knižnice – Literárno Hudobného múzea „Múzea domov múz“ disponujú bezbariérovým prístupom čím je zabezpečená možnosť návštevy telesne postihnutých návštevníkov.³⁵

Pre zrakovo znevýhodnených návštevníkov je určený projekt „Res Ipsa Liquitur – Vec hovorí sama za seba“ Ide o špecializované výstavné podujatie Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi určené pre zrakovo postihnutého návštevníka. Zorganizovanie tohto podujatia bolo podmienené prítomnosťou pomerne veľkého počtu zrakovo postihnutých obyvateľov Hornonitrianskeho regiónu cca 170. Cieľom uvedenej aktivity je predstaviť návštevníkom v určitom časovom slede prierez dejinami horného Ponitria od jeho najstarších čias až po súčasnosť. Hlavným lákadlom sú exponáty určené k hmatovému vnímaniu s následným využitím predmetov z geologického, botanického, archeologického, etnografického, historického a numizmatického fondu múzea. Exponáty v kombinácii s textovými

³⁴ ŠUŠKOVÁ, Helena. Poznatky pracovníkov Slovenského banského múzea o problematike zdravotne postihnutých návštevníkov. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 13 – 14.

³⁵ ŽABKOVÁ, Soňa. Aktivity štátnej vedeckej knižnice – literárneho a hudobného múzea v Banskej Bystrici zamerané na zdravotne postihnutých občanov. In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 15 – 20.

a obrazovými dokumentmi umožňujú prezentáciu pre všetky vekové skupiny zrakovo postihnutých, ale aj zdravých návštevníkov. Návštevou tejto výstavy hornonitrianskeho múzea v Prievidzi „Res Ipsa Liquitur – Vec hovorí sama za seba“ sa zrakovo postihnutým návštevníkom otvárajú nové možnosti pri získavaní nových poznatkov z oblasti histórie daného regiónu.³⁶

Medzi prvú hmatovú výstavu pre nevidiace publikum na Slovensku možno považovať výstavu „Egypt dotykom“, ktorá bola zapožičaná Náprstkovým múzeom v Prahe a otvorená 10. Októbra 1996 v priestoroch Slovenského národného múzea v Bratislave. Výstava priblížila prostredníctvom vzácných artefaktov a fotografií zrakovo postihnutým návštevníkom staroveký Egypt. Výstava bola koncipovaná ako výber zo zbierok Náprstkovho múzea v Prahe. Tvorili ju predmety z kameňa, bazaltu, žuly, alabastru, hlíny, fajansy, bronzu a dreva. Výber exponátov podliehal viacerým kritériám. Nesmeli byť vystavované predmety s mimoriadnou vedeckou hodnotou, veľmi krehké predmety, predmety po konzervácii a také predmety, ktoré by nevydržali opakované dotyky. Zo strany bezpečnosti a ochrany návštevníkov sa muselo dbať na to, aby sa nevystavili predmety s ostrými hranami a vyčnievajúcimi hrotmi. Väčšina predmetov boli originály, ktoré vhodne dopĺňali falzifikáty z 18. – 19. storočia. Otvorené vitríny boli vybavené lištou tvoriacu zároveň vodiacu líniu. Na lište boli umiestnené popisky v Braillovom písme a zväčšenom písme pre slabozrakých. Každá vitrína obsahovala maximálne tri predmety. Zároveň vitríny predstavovali vodiacu líniu, ktorá plynule previedla návštevníka po celej výstave.

Jedným z najvzácnejších exponátov bol rituálny kamenný nôž z rohovca. Návštevníci, ktorým bola výstava určená si mohli rukami prezrieť aj hlinené nádoby (amfora na pivo so zašpicatým dnom, podstavec a zátka mala umiestnené vedľa seba a návštevník si ich mohol poskladať do celku, tak ako aj náhrdelník z fajansových korálikov). Ďalej to boli kamenné bazaltové, závažia a sošky vešebtov, talizman scarabea s dobre hmatateľnými hieroglyfmi. Prítomné boli aj sošky z kameňa ako boh Bes, z bronzu boh Usiris, bohyňa Eseta kojaca Hora, bohyňa Bastet. Zo záhrobnej výbavy faraónov sa prezentovali vrchnáky z kanop v podobe paviána a šakala. Súčasťou výstavy bola ukážka papyrusu, sadrový odliatok portrétu kráľovny Nefertiti a sochy pisára. Efektívnym doplnením múzejnej prezentácie boli katalóg

³⁶ KERATOVÁ, Katarína – GÉCZYOVÁ, Iveta. O pripravovanej výstave Res Ipsa Liquitur (Vec hovorí sama za seba). In: Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím. Zborník príspevkov zo seminára. Bratislava, 2002, s. 21 – 24.

o výstave a plastické mapy starovekého Egypta. Pre záujemcov bola prístupná audionahrávka reportáže z vnútra Cheopsovej pyramídy.³⁷

Výstava „Egypt dotykmi“ sa stretla s veľkým ohlasom nielen zo strany slabozrakých a nevidiacich, ale aj zdravých návštevníkov, ktorý uvítali možnosť vziať si jednotlivé predmety do ruky a prezrieť si ich a hmatom. Pomocou klapiek si vidiaci záujemcovia mohli vyskúšať, aké je to aspoň na chvíľu nemať zrak a takto s klapkami na očiach si sami výstavu prezrieť. Sprievodné slovo a odpovede na otázky hľadali návštevníci u lektorov, ktorí boli študentami archeológie. „Egypt dotykmi“ ako i podobným výstavám možno prikladať veľký význam z dôvodu, že v budúcnosti by mohli tvoriť stále expozície v múzeách a galériách určené pre nevidiacich a slabozrakých.³⁸

Pre nevidiacich a slabozrakých návštevníkov boli pripravené aj výstava minerálov a paleontologických nálezov v Slovenskom národnom múzeu a výstava paleontologických nálezov v Košickom múzeu. Prezentované na nich boli minerály a skameneliny, o ktorých treba povedať, že sú z materiálov, odolných voči opakovanému dotyku rúk návštevníkov. Pri mineráloch si návštevníci mohli hmatom prezrieť tvary jednotlivých minerálov a aj skamenelín a vnímať ich veľkosť, hmotnosť, povrch a celistvosť materiálu. Z praktického hľadiska je uvedená skupina exponátov veľmi vhodná za účelom prezentácie pre zrakovo postihnutých návštevníkov múzeí. V prípade potreby sa dá ľahko z predmetov urobiť sadrový odliatok. Výstava paleontologických nálezov bola v roku 1998 zapožičaná Východoslovenskému múzeu v Košiciach Brnenským zemským múzeom,. Pod názvom Skamenené more. Pre nevidiacich tu boli prezentované už spomenuté sadrové odliatky spolu s popiskami v Braillovom písme. Výstava sa stretla s veľkým ohlasom a svoje pokračovanie mala aj v múzeu v Spišskej novej vsi.³⁹

„Zbrane, strelci a puškárske remeslo“ je názov výstavy realizovanej pod patronátom Slovenského Národného múzea, Spišské múzea v Levoči Táto výstava v spolupráci so Slovenskou knižnicou pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči. V priestoroch Levočskej radnice bol umiestnené zbrane mapujúce vývoj palných zbraní od 15. do 20. storočia. Príležitosť prezrieť si túto výstavu okrem zdravých návštevníkov mali aj nevidiaci a slabozrakí návštevníci, nakoľko výstava bola určená aj pre uvedenú sociálnu skupinu. Okrem vojenských a poľovníckych zbraní tu boli prezentované aj zbrane určené na športovú

³⁷ JANČO, Milan. Egypt dotykmi. In: Múzeum, 1995, ročník 40, č. 3, s. 27 – 28. ISSN 0027-5263.

³⁸ JANČO, ref. 37, s. 28.

³⁹ Informácie o tejto výstave som získal z internetovej komunikácie s Evou Šitašovou, pracovníčkou Východoslovenského múzea v Košiciach, realizovanej dňa 4.4. 2009.

strelbu.⁴⁰ Podnet na realizáciu výstavy dal riaditeľ Levočskej knižnice pre nevidiacich Jozef Michal Kacera, ktorý prejavil záujem o vytvorenie podmienok pre potreby nevidiacich. Nevidiacim bol distribuovaný sprievodca výstavou v Braillovom písme. Hlavné lákadlo predstavoval perkusný revolver z roku 1849, ktorý na Slovensku patrí medzi ojedinelé a je vyzdobený rytinou, ktorá sa na iných pištoľoch nevyskytuje. Dôvodom výberu palných zbraní pre potreby výstavy bola snaha prezentovať ich estetickú stránku a rôzne varianty prevedenia motívov a precíznosť zhotovenia, ktorou v čase ich vzniku disponovali puškársky majstri. Všetky detaily boli dostupné nevidiacim, ktorí si ich mohli prezrieť hmatom.⁴¹

Architektonické pamiatky zo sveta, ale aj zo Slovenska boli prezentované nevidiacim a slabozrakým v rámci výstavy Život dotykmi – Spoznajme svet nevidiacich. Organizovali ju študenti tretieho ročníka Filozofickej fakulty odboru Muzeológia v Nitre v spolupráci s úniou nevidiacich a slabozrakých Slovenska a ponitrianskym múzeom. Zo sveta boli prezentované pamiatky ako boli Stonehenge z Anglicka, Chrám Vasilija blaženého v Moskve, Majská pyramída v Chichen – Itzá a Chrám Sv. Petra vo Vatikáne. Zo Slovenska boli prezentované Rímsky vojenský tábor v Iži, Kostolík Sv. Margity v Kopčanoch, Nitriansky a Bratislavský hrad. Všetky tieto objekty boli vyhotovené z plastických tabúl čiernej a bielej farbe pre docielenie kontrastu. Modely boli vyhotovené ako dvojrozmerné modely formou reliéfu a pôdorysu vo formáte A3. Výstava bola koncipovaná v dvoch častiach, pričom pre nevidiacich a slabozrakých a pre vidiacich návštevníkov. Samozrejme aj vidiaci s klapkami na očiach si mohli prejsť dvojrozmerné modely umiestnené na stoloch za ktorý si návštevník pohodlne sadol a rukami si ho prezeral. Vidiaci návštevník sa v malej výstavnej miestnosti oboznámil s kompenzačnými pomôckami, ktoré nevidiacim a slabozrakým uľahčujú život. Boli to napríklad biela palica, rôzne zväčšovacie pomôcky, rôzne kuchynské pomôcky, písací stroj, signalizátor hladiny vody ap.. Súčasťou výstavy bol aj workšop, ktorého cieľom bolo oboznámiť zdravých ľudí s bežným životom zrakovo postihnutého človeka.

4. Legislatívne predpoklady prístupnosti múzeí na Slovensku.

⁴⁰ Výber palných zbraní určených pre potreby výstavy „Zbrane strelci a puškárske remeslo“ sa neprejavil ako najvhodnejší. Dôvodom boli minimálne rozdiely medzi jednotlivými exponátmi a pre nevidiacich nemali patričnú výpovednú hodnotu.

⁴¹ FORBERGEROVÁ, Adriana. Zbrane i puškárske remeslo opäť ožili v levočskej radnici. In: Regionálne internetové noviny, 28.9. 2002. Dostupné na internete: <http://www.cassovia.sk/korzar/archiv/clanok.php3?sub=28.9.2002/595S>, [10.4. 2009].

V súčasnosti nie je dostatočne rozpracovaná teoretická báza sprístupňovania múzeí telesne postihnutým návštevníkom. Potencionálni realizátori špeciálnych výstav pre danú cieľovú skupinu sa ocitnú v neľahkej situácii. Nakoľko nejestvuje „manuál“ na zabezpečovanie fyzickej a psychickej prístupnosti múzejnej prezentácie, sa väčšina aktivít odohráva v rovine „experimentovania“. Z uvedených dôvodov možno zásady a kritériá prednesené na seminári v roku 2002 považovať za bazálne a prelomové z hľadiska koncipovania teoretickej roviny. Múzeá na Slovensku majú svoju v históriu a tradície majú svoj význam a stabilné miesto v kultúrnom živote. V dokumente „Návrh stratégie rozvoja múzeí a galérií v Slovenskej republike do roku 2011“ sa počíta s dobudovaním zbierok pre zrakovo postihnutých a debarierizovaním múzejných a galerijných priestorov pre telesne postihnutých návštevníkov. Zámerom je umožniť telesne postihnutým plnohodnotne využiť funkciu múzea. V rámci Návrhu stratégie rozvoja múzeí kapitola IV.4 Revitalizácia prezentačných činností s dôrazom na výchovno-osvetovú činnosť. Konkrétne v ciele 4.5 sa hovorí o zabezpečení realizácie Národného programu rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života.⁴²

Nástroj 4.5.1 „Plnenie uvedeného zámeru“ sa má realizovať spolu s organizáciami občanov so zrakovým postihnutím, ktoré sa majú podieľať na vypracovaní programu expozícií a výstav v múzeách, prístupných hmatom. Pri stavebných úpravách, rekonštrukciách a výstavbe nových expozičných priestorov je nutné projektovo i realizačne zabezpečovať bezbariérový prístup pre občanov s telesným postihnutím a starších občanov. Dokument ďalej uvádza, že pri výstavbe nových a modernizácii starších expozícií s interaktívnou PC technikou je potrebné vytvoriť sumárne popisy expozície s posilnenou možnosťou alternatívneho využitia princípu teletextu pre sluchovo postihnutých a načítaného auditívneho popisu pre zrakovo postihnutých.

Predpokladá sa, že realizácia uvedených cieľov povedie k sprístupneniu vybraných exponátov v múzeách a galériách občanom so zrakovým postihnutím prostredníctvom hmatu. Prioritou je prístupnosť informácií o exponátoch v múzeách a galériách, ako i informácií šírených prostredníctvom internetu ľuďom so zdravotným postihnutím. Cieľom je dosiahnuť debarierizáciu existujúcich a bezbariérové budovanie nových priestorov múzeí a galérií a zlepšenie podmienok sociálnej inklúzie znevýhodnených skupín obyvateľstva.⁴³

⁴² Návrh stratégie rozvoja múzeí a galérií v Slovenskej republike do roku 2011. Dostupné na internete: www.culture.gov.sk/pk/KAM_10_11_06/uznesenie.rtf, [10.3. 2009].

⁴³ Návrh stratégie, ref. 52, s. 23.

Celý proces sprístupňovania múzeí a ich expozícií by sa nezaobišiel bez príslušnej legislatívy a teda zákonov, vyhlášok, smerníc a kódexov.⁴⁴ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 115/1998 Z.z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov múzejnej hodnoty a galerijnej hodnoty deklaruje: „Predmetom zákona je úprava právnych vzťahov, ktorými sa zabezpečuje zachovanie predmetov múzejnej hodnoty a galerijnej hodnoty, ako súčasti kultúrneho dedičstva, utváranie podmienok na ich ochranu, využívanie a sprístupňovanie tak, aby prispievali k šíreniu poznatkov, vedeckému bádaniu a poznávaniu histórie, kultúry a prírody“.⁴⁵ Po požiadavke o ochrany je zdôraznená potreba sprístupňovania predmetov múzejnej a galerijnej hodnoty, ktoré by však mali byť dostupné pre každého návštevníka, ktorý o ne prejaví záujem. Na druhej strane lítera zákona uvádza, že odborná správa zabezpečuje odborné spracovanie, vedecké zhodnotenie, komplexnú ochranu a primerané sprístupňovanie zbierkových predmetov v múzeu, alebo galérii.⁴⁶ Túto primeranú ochranu a primerané sprístupňovanie môžeme charakterizovať aj tak, že predmety by mali byť zabezpečené pred nežiaducimi dotykmi, ktoré by daný predmet mohli znehodnotiť napríklad originál misky z jemnej keramiky Bukovohorskej kultúry z obdobia neolitu by s ťažkosťami prežila čo i len jednu skupinu nevidiacich návštevníkov, ktorí by navštívili archeologickú expozíciu. Z daného dôvodu je pochopiteľné umiestnenie tohto a jemu podobnému druhu vystavovaného predmetu do vitríny. Pod primeraným sprístupnením môžeme teda vidieť to že, pokiaľ by mal nevidiaci návštevník záujem takýto predmet bližšie spoznať musí sa spoľahnúť iba na podrobný opis lektora alebo svojho sprievodcu. Popríklad dotýkať sa vystavených predmetov by bolo možné za predpokladu, že sú tieto predmety z takého materiálu, ktorý by zvládol aj opakovaný dotyk rúk nevidiacich. Napríklad by mohlo ísť o sochy z nedrobivého kameňa poprípade o väčšie predmety z kompaktných materiálov.

Zákon vo svojom znení rozpracúva zabezpečenie preventívnej ochrane a odbornom uložení zbierkového predmetu, vykonávať ochranu zbierkového predmetu pri jeho premiestňovaní, sprístupňovaní a využívaní. Podľa zákona č. 115/1998 Z.z. o múzeách a galériách predmety múzejnej a galerijnej hodnoty je potrebné zachovať, ochraňovať a sprístupňovať tak aby sa im nezapričinila žiadna ujma, ktorá by viedla k nenávratnému znehodnoteniu alebo zničeniu takýchto predmetov.⁴⁷

⁴⁴ Konkrétny zákon, ktorý by spoločne pomenoval a riešil problém týkajúci sa výlučne zrakovo a telesne postihnutých občanov na Slovensku absentuje

⁴⁵ Zákon č. 115/1998 Z.z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov múzejnej hodnoty a galerijnej hodnoty. Dostupný na internete, <http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/muzea-a-galerie/legislatva/zkony/115/1998>, [10.3. 2009].

⁴⁶ Zákon č. 115/1998, ref. 55, § 2.

⁴⁷ Zákon č. 115/1998, ref. 55, § 3.

Napriek tomuto zákonu Etický kódex múzeí zahŕňa tvrdenie, že „Priestory majú vyhovovať platnej legislatíve týkajúcej sa zdravia, bezpečnosti, a prístupu do priestorov, ako aj špeciálnych potrieb pre telesne postihnutých ľudí“.⁴⁸ Následne v časti o výchovno-vzdelávacej a spoločenskej úlohe múzeí sa hovorí že: „Múzeum je inštitúcia slúžiaca spoločnosti a jej rozvoju a je prístupná širokej verejnosti (alebo špecializovaným skupinám v prípade múzeí s obmedzeným prístupom verejnosti). Múzeum je povinné rozvíjať a posilňovať svoju výchovno-vzdelávaciu funkciu tak, aby ho mohli využiť návštevníci zo všetkých spoločenských vrstiev miest alebo skupín, ktorým má slúžiť“.⁴⁹ Z uvedeného vyplýva, že múzeá, ako inštitúcie by mali podľa možností rátať so zdravotne postihnutými návštevníkmi a primerane im v rámci možností sprístupňovať svoj zbierkový fond.

Vyhláška č. 192/1994 Ministerstva Životného prostredia diktuje všeobecné technické požiadavkách na stavby využívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu. Uvedená norma sa vzťahuje v častiach určených na užívanie verejnosťou na stavby občianskeho vybavenia a v písmene d. sa pojednáva o budovách určených pre školstvo a kultúru a tu patrí aj inštitúcia múzeí a k nej príslušné múzejné budovy.⁵⁰

Spomenutá vyhláška č. 192/1994 Z.z. bola novelizovaná vyhláškou 532/2002 Ministerstva životného prostredia 8. Júla 2002. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všetkých technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Možno tým konštatovať že, vyhláškou č. 192/1994 Z.z. sa mali odstraňovať bariéry v už existujúcich budovách pričom vyhláška č. 532/2002 hovorí, že už pri projektovaní budovy sa musí počítať s osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a konkrétne určuje požiadavky na takéto budovy. Obsah vyhlášky č. 532/2002 Z.z. bol následne rozšírený aj o osoby s poruchami orientácie.⁵¹

Ministerstvo Kultúry Slovenskej republiky na svojich stránkach v rámci programu expozícií a výstav v múzeách, ktoré by podľa záujmu občanov so zrakovým postihnutím boli prístupné hmatom vypracovalo prehľad expozícií a výstav v múzeách pre zrakovo postihnutých občanov a prehľad expozícií a výstav dostupných pre telesne postihnutých

⁴⁸ Etický kódex múzeí. Dostupné na internete: <http://www.zms.sk/paragraf.htm>, [25.3. 2009].

⁴⁹ Etický kódex múzeí, ref. 58, s. 3.

⁵⁰ Vyhláška č. 192/1994 Z.z. Ministerstva životného prostredia SR o všeobecných technických požiadavkách na stavby využívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu. Dostupné na internete, : <http://www.zbierka.sk/zz/predpisy/default.aspx?Text=Vyh%C3%A1%C5%A1ka+192%2f1994> [3.4.2009].

⁵¹ Vyhláška č. 532/2002 Z.z. Ministerstva životného prostredia SR ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všetkých technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Dostupné na internete, www.stavebnepovolenie.sk/Vyhlaska532-02, [6.4. 2009].

občanov.⁵² Vzorku objektov, ktorú som následne vybral som podrobil analýze vyplývajúcej z terénneho prieskumu realizovaného za účelom zistenia súčasného stavu sprístupnenia vybraných objektov.

5. Prieskum stavu debarierizácie vybraných objektov.

5.1. Slovenské národné múzeum – Prírodovedné múzeum, Bratislava.

K Slovenskému Národnému múzeu – Prírodovednému múzeu je možné dostať sa autom až k samotnému vchodu absentuje tu parkovisko pre telesne postihnutých (viď Príloha 1, Obr.1). Problém nastáva hneď pri vstupe nakoľko k vstupným dvojkrídlovým dverám múzea vedie osem schodov. Ďalej sa návštevník dostáva do vstupného priestoru (viď Príloha 1, Obr. 2). Odtiaľ vedie ďalších jedenásť schodov, dvojkrídlové dvere a ďalších osem schodov smerujúcich do prízemí múzea (viď Príloha 1, Obr. 3). Z prízemí vedú schody na ostatné poschodia s expozíciami. Na prízemí sa nachádza výťah ktorého šírka dverí je menej ako 80 cm a pre vozičkárov je nevyhovujúci (viď Príloha 1, Obr. 4). Interiérové priestory múzea sú v celej budove bezbariérové s množstvom lavičiek na odpočinok (viď Príloha 1, Obr. 5). Múzeum nie je vybavené bezbariérovými toaletami. Z celkového hľadiska možno objekt hodnotiť ako ťažko dostupný. V jeho priestoroch sa konala už spomenutá výstava minerálov a paleontologických nálezov pre nevidiacich a slabozrakých. Z uvedeného dôvodu, nakoľko priestory Prírodovedného múzea to umožňujú, by tu bolo vhodné v múzeu sprístupniť stálu expozíciu minerálov či paleontologických nálezov.

5.2. Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, Bratislava.

Archeologické múzeum na Žižkovej ulici v Bratislave sídli spolu s Múzeom karpatských Nemcov a Múzeom kultúry Maďarov na Slovensku v budovách situovaných vedľa seba, ktoré sú navzájom prepojené (viď Príloha 2, Obr. 6). Na Žižkovu ulicu priamo k múzeám je možný

⁵² Prehľad je dostupný na internete: <http://www.culture.gov.sk/kulturne-dedicstvo/muzea-a-galerie/dokumenty/muzea-pre-obcanov-so-zdravotnym-postihnutim>, [5.4. 2009].

prístup až ku vchodu autom. Chýba tu parkovisko vyhradené pre telesne postihnutých. Pri vstupe do budovy je potrebné prekonať jeden schod po tom sa návštevník dostáva do vstupného priestoru, ktorý je vybavený rampami a možno sa tak dostať k bezbariérovému výťahu, ktorý vedúcemu na horné poschodie do priestorov archeologického múzea (viď Príloha 2, Obr. 7). Vo vstupnom priestore sa nachádza pokladňa a bezbariérová toaleta. Celý priestor horného poschodia archeologického múzea je plne bezbariérový a môže ho navštíviť aj imobilný návštevník na vozíku (viď Príloha 2, Obr. 8). Pre nevidiacich a slabozrakých je dostupná stála expozícia Najstaršie dejiny Slovenska, ktorá prezentuje prostredníctvom replík územie Slovenska od staršej kamennej doby až po koniec stredoveku (viď Príloha 2, Obr. 9). Expozícia je sprístupnená formou hmatovej línie vybavenej popiskami v Braillovom písme a nevidiaci a slabozraký návštevník má k dispozícii aj zvukového sprievodcu audioguida v slovenskom, anglickom, nemeckom a maďarskom jazyku. Telesne postihnutý návštevník si v prízemných priestoroch archeologického múzea, ktoré sú čiastočne bezbariérové, môže prezrieť ostatné Archeologické exponáty.

Z prízemných priestorov Archeologického múzea sa cez hlavný vstupný priestor popri pokladni návštevník ocitá v priestoroch múzea kultúry Maďarov na Slovensku. Priestor je bezbariérový vybavený rampami. Problematický sa javí v šírke jednotlivých priechodov medzi miestnosťami, ktoré sú užšie, ako štandardná šírka vhodná pre invalidný vozík. Z uvedeného vyplýva že, bez asistencie sa návštevník v úzkych priestoroch expozície môže len ťažko pohybovať (viď Príloha 2, Obr. 10). Múzeum Karpatských Nemcov je pre telesne a zrakovo postihnutých návštevníkov nedostupné.

5.3. Hrad Devín, Bratislava.

Do podhradia areálu Devínskeho hradu sa je možné dostať autom na veľké parkovisko až ku chodníku vedúcemu k vstupnej bráne areálu hradu (viď Príloha 3, Obr. 11). Tak ako v predchádzajúcich priestoroch aj tu absentuje parkovacie miesto vyhradené pre vozičkárov. Hneď za vstupnou bránou je pokladňa a odtiaľ vedú upravené chodníky do všetkých častí hradného areálu (viď Príloha 3, Obr. 12). Pre telesne postihnutých je dostupný takmer celý areál až po horný hrad, kde vedú strmé schody znemožňujúce ďalší pohyb imobilných návštevníkov po areály hradu. Telesne postihnutý sa bez asistencie v celom areáli hradu nezaobíde, nakoľko niektoré chodníky majú strmé prevýšenie, ako napríklad chodník k veľkomoravskému kostolu. Za pomoci asistencie sa telesne postihnutý návštevník dostane aj k základom stavby, ktorá je zakonzervovaná a umiestnená v zastrešenej budove (viď príloha 3, Obr. 13). Odtiaľ sa prejde až na hlavné nádvorie, kde sú umiestnené aj toalety,

ktoré nie sú bezbariérové a vstup do nich začína jedným schodom. Tak isto šírka dverí toaliet je pre potreby vozíka nevyhovujúca (viď Príloha 3, Obr. 14). Areál devínskeho hradu ponúka aj pre telesne postihnutého návštevníka nevšedný a nezabudnuteľný zážitok. Z parkoviska pod hradom telesne postihnutý návštevník môže prejsť do podhradia až k rieke Dunaj. Bezbariérový prístup je aj k pamätníku obetiam komunistického režimu (viď Príloha 3, Obr. 15). V okolí parkoviska sú stánky s občerstvením ktoré však neponúkajú možnosti pre telesne postihnutých návštevníkov. Nenachádzajú sa ani tu bezbariérové toalety. Hrad je pre telesne postihnutého návštevníka dostupný iba čiastočne. Pre nevidiacich a slabozrakých sa tu možnosti neponúkajú. Z tohto hľadiska by bolo vhodné, keby sa v areáli hradu nachádzal bronzový odliatok celého hradného komplexu aby si aj nevidiaci návštevník mohol predstaviť obraz o Devínskom hrade.

5.4. Múzeum Slovenského Národného povstania, Banská Bystrica.

Pamätník Slovenského Národného Povstania je od 15 septembra 1982 vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Aj v prípade múzeum SNP v Banskej Bystrici je možné sa pre telesne postihnutých návštevníkov dostať ku vchodu autom. Vstup na parkovisko pred múzeom je platený (viď Príloha 4, Obr. 16). Návštevník si môže prezrieť aj vystavené exponáty v podobe vojenskej techniky v exteriéry pred múzeom (viď Príloha 4, Obr. 17). Vchod do samotného múzea je bezbariérový tak, ako aj väčšina priestorov múzea (viď Príloha 4, Obr. 18). Vchádza sa popri pokladni a ďalej k výťahu umiestnenom na konci vstupnej miestnosti. Výťah je určený hlavne na technické zabezpečenie múzea a nie je úplne prispôsobený pre potreby telesne postihnutých, avšak umožňuje prepravu jedeného ortopedického vozíka spolu s asistentom (viď Príloha 4, Obr. 19). Pokiaľ má telesne postihnutý návštevník záujem o expozíciu múzeum SNP, môže si takúto návštevu dohodnúť telefonicky. Výťah vyvezie telesne postihnutého takmer do všetkých poschodí expozície v jednom krídle. Do druhého krídla sa dostane prostredníctvom preskleného spojovacieho mostu následne sa po prehliadke vracia po tej istej trase k východu. Pre zamestnancov múzea nie je problém sa o telesne postihnutého návštevníka plne postarať a poskytnúť mu plnohodnotný výklad. Pre zrakovo postihnutých návštevníkov v priestoroch múzea SNP nie je pripravená žiadna stála expozícia, i keď to evokuje vyslovenie myšlienky, že v depozitároch múzea by sa určite našli nejaké predmety vhodné na vytvorenie stálej expozície aj pre zrakovo postihnutých návštevníkov. Pre zrakovo postihnutého návštevníka by bolo vhodné, keby informačné panely, ktoré sú v celom objekte boli aspoň z časti vybavené slúchadlami a návodom v Braillovom písme s narozprávaným textom o danej problematike (viď Príloha 4, Obr. 20). Zrakovo postihnutý

návštevník má možnosť návštevy dočasných výstav organizovaných múzeom SNP v malej výstavnej miestnosti. Jednou z takýchto výstav, ktoré si návštevníci mohli prezrieť aj hmatom bola výstava „Vedecká hračka“.⁵³ V priestoroch múzea sa nenachádzajú bezbariérové toalety.

5.5. Slovenská národná galéria – Zvolenský zámok, Zvolen.

Slovenská národná galéria sídli v priestoroch Zvolenského zámku. Prístup pre telesne postihnutého v tomto prípade je autom až tesne k výťahu do ktorého sa zmestia pohodlne až tri ortopedické vozíky s asistentom (viď Príloha 5, Obr. 21, 22). Na danú možnosť už pri vstupnej bráne upozorňuje informačná tabuľa, ktorá informuje o výťahu pre imobilné osoby aj v angličtine s medzinárodným logom vozičkárov (viď Príloha 5, Obr. 23). Výťah návštevníka vyvezie do prvého poschodia priamo do výstavných priestorov galérie. Priestory galérie sú bez bariér a telesne postihnutý návštevník sa dostane takmer do všetkých výstavných priestorov. Toalety ani tu nie sú bezbariérové a bez asistencie sa návštevník po nádvorí kde sa toalety nachádzajú bude ťažko pohybovať. Dôvodom je dlažba, ktorá pozostáva z väčších kameňov. Ponúkané možnosti zo strany galérie využívajú aj klienti neďalekého rehabilitačného zariadenia v Kováčovej, nakoľko zvolenský zámok túto možnosť ponúka. Návštevník si môže pohodlne pozrieť aj exteriér zámku, s vybudovaným chodníkom s množstvom lavičiek na oddych (viď Príloha 5, Obr. 24). Pre nevidiacich a slabozrakých ešte do nedávna na hornom poschodí zámku slúžila haptická výstava moderného umenia. Jej deinstalovanie podmienili potreby depozitárnych priestorov. Tak ako som uviedol pri devínskom hrade aj tu by bolo vhodné umiestnenie modelu Zvolenského zámku určeného pre zrakovo postihnutých návštevníkov. V neďalekom parku pri zvolenskom zámku môže telesne postihnutý návštevník využiť možnosť prehliadky obrneného vlaku z bojov SNP a neďaleký pamätník generálov Viesta a Goliana. Prístup je bezbariérový z viacerých strán (viď Príloha 5, Obr. 25, 26).

5.6 Diecézne múzeum Nitrianskeho biskupstva, Nitra.

Diecézne múzeum sa nachádza v areáli Nitrianskeho hradu prístup do areálu hradu aj v tomto prípade je možný autom (viď Príloha 6, Obr. 27). Vstup priamo do diecézneho múzea je bezbariérový (viď Príloha 6, Obr. 28). Cez dvojkridlové dvere sa návštevník dostane k pokladni žiaľ ďalší pohyb po múzeu je obmedzený toho dôvodu, že za presklenými dvojkridlovými dverami pri pokladni v smere k jednotlivým vitrínam je priestor oddelený

⁵³ <http://www.vedeckahracka.sk/>, [18.4. 2009].

štyrmi schodmi čo by bolo možné odstrániť mobilnými lyžinami no nie je tomu tak (viď Príloha 6, Obr. 29). Pri pokladni sa nachádza aj informačný panel o múzeu, kde chýbajú slúchadlá a nahovoreným textom a návodom v Braillovom písme pre potreby zrakovo postihnutých návštevníkov. Ako prvá výstavná miestnosť tak aj pokladnica je neprístupná, nakoľko táto sa nachádza v podzemných priestoroch múzea kam vedú úzke schody z tohto dôvodu je návštevnosť múzea štyria telesne postihnutí návštevníci na dvadsať tisíc zdravých. Mimo múzea je telesne postihnutým „prístupná“ katedrála Sv. Emeráma (viď Príloha 6, Obr. 30). O vstupe pre telesne postihnutých do katedrály informuje aj informačná tabuľa s medzinárodným logom telesne postihnutých. Do katedrály vedie bezbariérový prístup avšak návštevník pokiaľ je bez asistencie si ju z dôvodu množstva schodov pri vstupe do nej neprezrie (viď Príloha 6, Obr. 31). Schody sú jednak pri vstupných dvojkrídlových dverách (1+1+7 schodov) aj medzi dolnou a hornou časťou katedrály (9 schodov). V okolí katedrály sa návštevník bez asistencie dostane takmer až po studňu a Vazulovu vežu, kde mu plný prístup znemožňujú ďalšie schody (6 schodov Obr.32). Aj v tomto prípade by danú situáciu vyriešil bezbariérový mobilný nájazd v podobe prenosných lyžín. Pre zrakovo postihnutých by bol v tomto prípade tiež vhodné poslúžil model nitrianskeho hradu.

6. Záver.

Na záver možno skonštatovať že, problematika dostupnosti múzeí a kultúrnych pamiatok pre telesne postihnutých návštevníkov a návštevníkov s poruchami orientácie sa aj na Slovensku v posledných dvoch desaťročiach dostáva do popredia. Uvedená skutočnosť vyplýva z potreby začleňovania zdravotne znevýhodneného obyvateľstva do každodenného života. Sprístupňovanie múzeí a kultúrnych pamiatok sa stretáva s pozitívnym ohlasom nielen zo strany zdravotne postihnutých občanov, ale aj zo strany štátu a samotných múzeí. Je pravdou, že potrebám telesne a zrakovo postihnutých občanov vie svoje expozície a výstavy plne prispôsobiť iba určité množstvo Slovenských múzeí. Rovnaká situácia je aj v prípade kultúrnych pamiatok. Ide o náročný proces debarierizovania pri ktorom sa musia zohľadňovať viaceré faktory pre jeho zabezpečenie. Z daného dôvodu je potrebná znalosť celej problematiky zo strany múzeí a pamiatok, ale aj potrieb zdravotne postihnutých. Dôležitá je vzájomná spolupráca oboch strán pre dosiahnutie čo možno najlepšieho výsledku.

Z hľadiska dostupnosti múzeí a pamiatok možno aplikovať získané poznatky na budovy, v ktorých sa múzeá na Slovensku v súčasnosti nachádzajú, ako aj projektovanie

nových priestorov múzeí zohľadňujúcich špecifické potreby publika. Je potrebné transformovať múzeá na miesta poznávania pre všetky vekové kategórie a sociálne skupiny. V prístupnosti produktu telesne postihnutým záujemcom múzeám konkurujú novo postavené centrá (napr. nákupné strediská), pri výstavbe ktorých sa na základe platnej legislatívy muselo počítať s ich úplnou debarierizáciou. Dnešné technické znalosti nám viac či menej umožňujú aplikovať aj na tie ťažko dostupné miesta rôzne prostriedky, pomocou ktorých sa dajú prekonať. Nemusí ísť ani o žiadny rozsiahly stavebný či iný zásah na to aby múzeá a pamiatky boli prístupné pre zdravotne postihnutých návštevníkov. Dostupnosť múzeí a kultúrnych pamiatok nie je len o architektonických riešeniach pre telesne postihnutých návštevníkov. Bezbariérový prístup ocenia aj zrakovo postihnutí návštevníci, ktorí predstavujú špecifickú skupinu percipientov, ktorí sa chcú zúčastňovať na poznávaní. Je nutné umožniť haptické poznávanie hnutel'ného a nehnuteľného pamiatkového fondu vo vzťahu k uvedenej cieľovej skupine. Výsledkom je ocenenie možnosti „priameho kontaktu s históriou“, stvárnenou prostredníctvom napodobeniny, zmenšeniny či inej prezentačnej metódy.

Ide o participáciu medzi kultúrnymi inštitúciami a organizáciami reprezentujúcimi telesne postihnutého návštevníka. Za predpokladu splnenia uvedeného kritéria možno hovoriť o začiatku naplňovania debarierizačných zámerov. Aktívna komunikácia umožňuje distribúciu poznatkov a metodiku napomáhajúcich odstraňovaniu nekonštruktívnych prístupov. V procese sprístupňovania múzeí za prioritnú pokladám efektívnu komunikáciu zainteresovaných subjektov.

Som presvedčený, že na Slovensku sa postupne vytvárajú podmienky, ktoré v rámci dostupnosti múzeí a kultúrnych pamiatok pre zdravotne postihnutých návštevníkov naberajú ten správny smer a intenzitu. Vzhľadom na praktické a teoretické poznatky nadobudnuté v priebehu realizácie tohto článku sa domnievam, že múzeá v rámci dostupných možností vytvárajú čoraz viac podmienok za účelom sprístupnenia priestorov pre zdravotne postihnutých návštevníkov.